

УДК 314.151.3:172.4](477.8+470+571)

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.007>

КОЛОМИЙЧУК ОЛЕКСАНДР

кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2865-2396>

KOLOMYICHUK OLEKSANDR

a Ph.D. in History, a research fellow of the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2865-2396>

Бібліографічний опис:

Коломийчук, О. (2023) Особливості житлово-побутового становища вимушених переселенців на Прикарпатті в умовах російської війни проти України. *Народна творчість та етнологія*, 3 (399), 7–15.

Kolomyichuk, O. (2023) Living Conditions of Internally Displaced Persons in the Ciscarpathian Region in Context of the Russian War against Ukraine. *Folk Art and Ethnology*, 3 (399), 7–15.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛОВО-ПОБУТОВОГО СТАНОВИЩА ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ НА ПРИКАРПАТТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація / Abstract

Стаття присвячена складному матеріально-житловому та побутовому становищу внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в окремій територіальній громаді на теренах Прикарпаття. Один із центрів територіальної громади Івано-Франківщини на початку російської відкритої збройної агресії зумів прийняти на своїй території значну кількість «утікачів» від війни, яких розмістив у різних закладах комунальної власності (так званих колективних центрах), релігійних організаціях, місцевих медичних установах. Поряд із ними на теренах громади виникли прихистки приватної та муніципальної форми власності або так звані шелтери, де діяли свої строгі правила перебування, однак люди віднайшли там невелику частку приватного комфорту в умовах життєвих поневірянь. У комунальних осередках із прийому вимушених переселенців із часом з'явилося чимало проблем з облаштуванням їхнього життєвого простору у світлі індивідуальних потреб частини осіб, організацією колективного побуту та задоволенням соціальних і

природних прав. На такому ґрунті всередині переселенської спільноти виникли суттєві непорозуміння, що призвело до страждань окремих людей. Це сіяло значну непевність щодо майбутнього таких родин, де вони опиняться завтра, адже власний дім у багатьох хоч і вцілів, проте став травматичною сторінкою їхнього життя. Перебуваючи поряд із людьми літнього віку, дуже часто можна було почути тривожні й охоплені страхом та сумнівами запитання: «Чи не відселять нас звідси?». Загалом облаштування приватного простору вимушених переселенців, серед них осіб з особливими потребами (неповносправних, людей із психологічними травмами та відхиленнями, осіб літнього віку) в умовах війни, що триває, є великим викликом як для місцевих органів влади і відповідних соціальних служб, так і для громадських та волонтерських організацій.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, війна, житло, приватний простір, прихисток.

The article is devoted to the difficult material, housing and everyday situation of internally displaced persons in one of the territorial communities in the Ciscarpathian region. One of the centers of the territorial community of Ivano-Frankivsk region at the beginning of the Russian open armed aggression managed to accept a significant number of refugees from the war on its territory, who were placed in various community owned institutions (so-called collective centers), religious organizations, and local medical institutions. Along with them, shelters of private and municipal ownership appeared on the territory of the community, where their strict rules of stay were in effect, but where people have found a small share of private comfort in the conditions of life's wanderings. Many problems appeared over time with the arrangement of the living space of forced resettlers in this community centers for the acceptance of such people due to their individual needs, the organization of collective everyday life and the satisfaction of their social and natural rights. As a result, significant misunderstandings later emerged within the immigrant community, which caused suffering for some individuals in this group. This sowed considerable uncertainty about the future of these families, where they will find themselves tomorrow, because their own home, although it survived, became a traumatic page in their lives. Being around the elderly, it was very common to hear anxious questions filled with fear and doubt: 'Won't they relocate us from here?'. In general, arranging the personal space of forced resettlers, including people with special needs (persons with physical disabilities, people with psychological injuries and deviations, elderly persons) in the conditions of the ongoing Russia's war against Ukraine, is a great challenge both for local authorities and relevant social services, and for public and volunteer organizations.

Keywords: internally displaced persons, war, housing, personal space, shelter.

Вивчення житлово-побутових умов ВПО в Україні є надзвичайно актуальним державним і науковим завданням з огляду на ті виклики та проблеми воєнного часу, що склалися у зв'язку із широкомасштабним вторгненням російських загарбників на українську суверенну територію та безпрецедентною міграцією людності всередині країни. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України кількість офіційно зареєстрованих ВПО на травень 2023 року становила понад 4,8 млн осіб [2]. Відповідно до інформації Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ) їхня кількість у січні цього року сягнула 5,4 млн осіб [14, р. 1]. Як і під час «першої хвилі» внутрішнього переміщення в межах країни у 2014 році, більшість вимушених переселенців здебільшого обирали регіони, що були територіально наближені до попередньої локації проживання та мали схожі умови життєзабезпечення, наприклад Дніпропетровщину та Харківщину [10, с. 220; 15, р. 3].

Тиловий регіон Прикарпаття був одним із тих, де спостерігалася найбільша концентрація вимушених мігрантів всередині України в перші місяці після 24 лютого 2022 року, але через певну безпекову стабілізацію частини людей, починаючи із серпня минулого року, регулярно почала повертатися у свої домівки, якщо вони вціліли, або ж принаймні перебиратися якомога ближче до краю свого походження. Попри це, частина ВПО на Івано-Франківщині залишається в місцях свого тимчасового поселення, а потоки мігрантів досі не зникають унаслідок тривалого військового протистояння та нових трагічних викликів сьогодення.

Відзначимо, що обрана тема ще не була безпосереднім предметом дослідження, однак опосередковано вже потрапляла в поле зору науковців. Серед них слід назвати спеціальну розвідку Т. Гнатюк [13] про житлове становище ВПО в Україні впродовж 2016–2019 років, а також ширші тематично й із загальноукраїнською оптикою наукові праці О. Новікової,

В. Антонюк та О. Амоші [3]; О. Новікової та О. Панькової [10]; Т. Рендюка [11]; І. Козинець та Л. Шестак [6]. Зважаючи на широкомасштабну фазу війни та «другу хвилю» внутрішніх мігрантів у межах України, яких у перші місяці війни виявилось найбільше саме в західних регіонах держави, досвід проживання ВПО на Прикарпатті потребує окремого дослідницького висвітлення.

Метою наших студій є вивчення стану забезпечення житлово-побутових умов для ВПО на території Івано-Франківщини. Соціокультурне кейс-дослідження проводилося в центрі однієї з територіальних громад області за допомогою методу інтерв'ювання, а також частково із застосуванням елементів методики емпатії (включеного спостереження) у формі комунікації з особами з числа вимушених мігрантів. В умовах загроз воєнного часу з морально-етичних міркувань та з метою якомога краще забезпечити наших співрозмовників не будемо вживати географічних назв, пов'язаних із полем нашого дослідження (обстежений населений пункт умовно позначимо літерою Л.), а також не публікуватимемо персональної інформації наших співрозмовників, оскільки вони виявили бажання залишитись анонімними.

На травень 2023 року загалом в Івано-Франківській громаді проживало понад 41 тис. ВПО, що є найбільшим показником серед усіх громад Івано-Франківщини. Водночас загалом область прихистила понад 150 тис. ВПО [9] (для порівняння, у сусідній Львівській області на кінець березня 2023 року проживало понад 240 тис. офіційно зареєстрованих вимушених мігрантів, проте реальна цифра більша; часто переселенці не реєструються, самотужки орендуючи житло [1]).

Однією з таких місцевих громад, що фактично постійно приймає вимушених мігрантів, починаючи з лютого 2022 року, стало селище міського типу на теренах Івано-Франківської області. Це містечко із січня 2021 року було зареєстроване як центр однойменної територіальної громади (ІВГ). Незначний за кількіс-

тю мешканців населений пункт із достатньо давньою, ще пізньосередньовічною / ранньомодерною, історією з початком повномасштабного вторгнення ворожих військ розміщував на своїй території вимушених мігрантів у різних закладах комунальної та приватної форми власності: у місцевій загальноосвітній школі, музичній школі, закладі дошкільної освіти, пізніше – у приміщенні БО «БФ «Карітас-Л. УГКЦ», ще до його офіційного відкриття в жовтні 2022 року (тут працював Центр надання допомоги ВПО [12]), у двох шелтерах (св. Ольги та приватному шелтері MiCuLab), а також із січня 2023 року – у нововідкритому відділенні стаціонарної паліативної допомоги місцевої лікарні (НМД).

Саме ці колективні центри комунальної форми власності та одне з відділень місцевої лікарні прийняли основний потік вимушених мігрантів на початковій фазі повномасштабної війни. При цьому в самій громаді, куди входять, крім вказаного селища, ще три населені пункти, із початком відкритої російської агресії через подібні шелтери та колективні центри пройшло понад 1 тис. осіб. Сьогодні на території громади проживає 193 особи з числа ВПО (ІВГ).

Значну допомогу з прихистком в обстеженому населеному пункті надав місцевий заклад дошкільної освіти (дитячий садок), куди з початком широкомасштабної війни прибуло понад десять осіб, здебільшого люди середнього та старшого віку. Більша частина приїжджих була з Донецької (зокрема м. Краматорська) та Луганської областей. На травень 2023 року тут проживало 13 вимушених переселенців (НМД).

Ті переселенці, що прибули до містечка з Донеччини, спершу були доставлені до місцевої районної лікарні, адже виїжджали фактично після страшного ворожого удару по залізничному вокзалу м. Краматорська 8 квітня 2022 року: «Ну, після того, як були вже вибухи на залізничному вокзалі, школу зруйнували, да, тоді ми вже виїхали, бо було страшно» (РВГ). Новоприбулі після приїзду отримали належну медичну допомогу, тепло

й гостинно були прийняті місцевою адміністрацією дитячого садка та територіальними органами влади. Медичні працівники лікарні, а також дирекція дошкільного закладу й волонтери надали першу невідкладну допомогу постраждалим при першому контакті з місцевою громадою (ТВ).

Зважаючи на те, що особи з числа вимушених мігрантів оселились у дитячому садку, впродовж річного перебування тут вони отримували триразове безплатне харчування за рахунок місцевої влади (навчальними закладами на теренах громади опікувався відділ освіти місцевої селищної ради). Окрім того, значну допомогу переселенцям у формі продуктивних наборів надавали волонтерські організації та благодійні фонди, зокрема «Восток-SOS» (громадська ініціатива з Луганщини), «Жовто-блакитні крила», БФ «Рокада» (виконавчий партнер Управління Верховного комісара ООН у справах біженців), МОМ, чеська організація «People in need», БО «БФ «Карітас-Івано-Франківськ» (у вигляді безкоштовного харчування). Уже на пізнішому етапі – БО «БФ «Наш сокіл» (одна із засновниць – переселенка з Луганська Оксана Мироненко) (НМД).

Утім, якими б не були заходи місцевої влади та активістів від громади з облаштування житла для переселенців, домашнього простору й рідної землі більшій частині з них це не замінить: «Ну, тут, канешна, красива, но дома – лучше» (РВГ). На тлі цих позитивних моментів побутового облаштування ВПО значний дисонанс із часом почала викликати проблема організації колективного побуту чи радше – збереження власного приватного простору. Оскільки часто кімнати переміщені особи ділили поміж собою і в найбільшому приміщенні споруди дитсадка в один час мешкало п'ять осіб, то відповідно індивідуальні потреби в регуляції часу відпочинку й будь-якої діяльності іноді загострювали міжособистісні відносини. Крім того, ураховуючи фактор різних вікових груп, що мешкали на території садка, складно було віднаходи-

ти порозуміння. Також певні перешкоди на шляху дружньої комунікації в місцевому прихистку створювали особи з числа вимушених мігрантів, котрі мали психічні проблеми (як уроджені, так і заподіяні травмою війни), і з часом стали порушувати спокій та індивідуальні потреби особистого простору решти колективу. До цього додалися ще й інші соціальні проблеми. Загалом, на такому ґрунті всередині переселенської спільноти з'явилися суттєві непорозуміння, що призвело до поневір'янь окремих осіб. Це сіяло значну непевність щодо долі таких людей, де вони опиняться завтра, адже власний дім у багатьох хоч і вцілів, проте став травматичною сторінкою їхнього життя. Перебуваючи поряд із людьми літнього віку, дуже часто можна було почути тривожні запитання: «Чи не відселять нас звідси?» (АМЧ; повторне інтерв'ю від 30 листопада 2022 р.).

Це стосується, зокрема, однієї з місцевих родин інтелігенції (учителів, що прибули з м. Краматорська, людей літнього віку). Унаслідок різних обставин, у тому числі через труднощі житлово-побутового характеру, їх спіткало ще одне горе вже на землі Прикарпаття – втрата рідної сестри, постраждалої від вибухів на Краматорському вокзалі. Родичку похоронили на кладовищі містечка, у якому й проживає згадана сім'я вимушених переселенців. Цей факт, на нашу думку, назавжди залишиться частиною їхньої «зраненої» ідентичності, навіть попри повернення додому після деокупації Донеччини. Адже із втратою близької людини в місці її поховання як елементі «топографії пам'яті» [7, с. 522] залишається велика або ж мала частина минулого життя тих, хто оплакував могилу. Зміна локації проживання і як результат – розрив духовного зв'язку з померлими в певному сенсі «розриває» часово-просторовий континуум ідентичності живих. А коли ще й подібні події входять у життя людини в контексті більш масштабних соціальних катастроф, як-то війни з усіма її негативними наслідками, це невідворотно віддзеркалюється в людській ідентичності,

де травматичний досвід фактично стає її причиною та основою [5].

Якщо говорити про два інші центри розміщення внутрішніх переселенців на території досліджуваного населеного пункту – загальноосвітню та музичну школи, то тут теж ситуація була нелегкою, однак назагал добре сприймалася місцевими мешканцями. Щодо музичної школи зауважимо, що на травень 2023 року тут проживало шість осіб. Зараз у її приміщенні ведуться ремонтні роботи за фінансової підтримки МОМ. Із початком повномасштабного вторгнення музична школа відразу прихистила тих вимушених переселенців, чия рідна домівка виявилася повністю зруйнованою, а разом із нею була втрачена надія на повернення у свій звичний життєвий простір. Серед таких була родина одного з наших оповідачів, який разом зі своєю дружиною та сином, а також літніми батьками прибули до Л. Труднощів додавало також те, що батько згаданого інформанта потребував особливого догляду, адже свого часу пережив інсульт, а тепер пересувається на візку та має проблеми з мовленням. Розповідь цього співрозмовника, мабуть, найвиразніше віддзеркалює житлово-побутове й матеріальне становище більшої частини вимушених переселенців України у воєнних реаліях сьогодення: «Прийшла війна – осталися без хати. <...> Бомжи, да. Приїхали сюди. Приняли харашо. Ну, спать єсть де. Їсти дають. Ну, житла свого не маєм. Пока од держави, ну – нас таких міліон. Ну, і не один міліон. <...> Пака од держави нічого нам не дають. Ну, панятна, доходів нема. Ну, шо, дамой їхать нам буде нікуди. <...> Це якщо деревню будуть нашу відбудовувать. Ана умирала і так. Шахти закривали – ана умирала. А счас уже всьо – її утопили [через знищення рашистами електропостачання шахт насоси перестали викачувати воду, через що відбулося затоплення й невідворотне руйнування вугільних копалень. – О. К.]. От і всьо. Сидим тут. Поїдем на... до матері на родіну. Там дядько вмер. Хата там є. Казала ж Вам? <...> Так. Будем поки там. А там – будем зароблять, куплять своє житло. Вертатися

нам нікуди. Може, держава шо поможе. Згодом. С временем. Ну, я надеюсь мала. Своїми руками нада зароблять. По возможности. Тут житло дороге. Тут курорт, город. Тут 40–50 тис. [у. о. – О. К.] мінімум хатинка, квартирка. У нас там було дешевле. От і всьо» (ММО).

Розуміння або ж неусвідомлення власної життєвої драми через утрату домівки молодшим поколінням жертв російської війни часто накладається на подібну ситуацію в житті старших за віком родичів, що в устах останніх набуває рис персональної катастрофи. Про це, зокрема, свідчить фрагмент наративу матері вищезгаданого оповідача: «Наше село допалюють, добивають. В нас майбутнього, в старих, немає. Ми хочем, щоб майбутнє було хоча б у наших дітей і у наших внуків. Майбутнього немає на Донбасі – спалили, залили три шахти, на яких працювали мій чоловік, мій син... Залили. Затопили водою. <...> Всю жизнь ми працювали. <...> Все в нас був свій домік невеличкий, і земельний учасочок, на якому ми собі самі все придбавали, як сказать. [усміхається. – О. К.]. Ну, дбали, дбали все для себе, о» (ОІО).

Як бачимо, у кожному з уривків болісних спогадів опитаних осіб з'являється концепт рідної домівки та мотив її драматичної втрати через руйнівні наслідки війни. Тимчасовий прихисток, що його отримали згадані вимушені мігранти, не може, звісно, задовольнити всіх їхніх житлових потреб. Він для них має статус лише певного транзитного пункту, де дають можливість поїсти та виспатись, інакше кажучи, задовольнити ключові фізіологічні потреби, і не більше. Та усвідомленість, що повертатися нікуди всій родині, певним чином не дає остаточно зневіритись у власній долі старшому поколінню, яке вважає за свій моральний обов'язок допомогти відродити безпечно й затишне життя своїх дітей. А ці у свою чергу, відчуваючи відповідальність за хворих літніх батьків, мобілізують усі зусилля на придбання власного нового житла.

З аналізованих наративів помітно, що колективні центри з прийому вимушених переселенців не спроможні відтворити або

ж дати відчути бодай частину втраченого домашнього простору. Навпаки, за словами голови представництва МОМ в Україні С. Роджерса, нерідко подібні заклади набувають рис «осередків вразливості». Адже місця, де розміщують людей, часто не пристосовані взагалі для цього, там недостатньо або ж взагалі відсутня жодна приватність [4].

Отож, облаштування приватного простору вимушених переселенців в умовах війни, тим паче, коли йдеться про осіб з особливими потребами (людей з обмеженими фізичними можливостями, з психологічними травмами і відхиленнями, літніх осіб), є великим викликом як для державних органів влади, так і для муніципалітету, відповідних соціальних служб, а також громадських і волонтерських організацій. І це на тлі того, що загалом таких осіб у середовищі переселенців є чимала кількість. Для прикладу, за повідомленнями моніторингових міжнародних організацій, у кожній четвертій сім'ї вимушених переселенців України є люди з інвалідністю [4].

Дещо іншою виглядає ситуація у приватних і муніципальних закладах із розміщення переселенців – так званих шелтерах (від англ. shelter – укриття, прихисток), а також у будівлі релігійної організації, що перебуває в розпорядженні місцевої Української греко-католицької церкви. Цей парафіяльний будинок та осередок БО «БФ «Карітас-Л. УГКЦ», як і приватний шелтер MiCuLab та шелтер св. Ольги, можна розглядати також у контексті волонтерського руху в умовах війни, що потребує окремого дослідження. Ми ж лише коротко зупинимося на діяльності шелтеру MiCuLab. Цей прихисток організовано на місці, де за задумом її адміністраторки та ініціаторки в березні мав відкритися креативний простір. Координаторка роботи шелтеру сама є вимушеною переселенкою з Донеччини. Виїхала з м. Ясинуватої у 2014 році – за день до захоплення м. Донецька. Під час виїзду потрапила під обстріл під м. Маріуполем, де дивом урятувалася (ООО).

Майбутня засновниця шелтеру з прибуттям на Івано-Франківщину особисто зіштовхнулася з усіма наслідками упереженості й стереотипів, а також ворожої пропаганди щодо вихідців зі східних регіонів країни. Вона досить довго не могла знайти житла через свій статус «данецьких» (ООО).

Із початком відкритого російського вторгнення в Україну найпершими, за словами оповідачки, відреагували саме переселенці з попереднім досвідом вимушеної міграції, бо зрозуміли, якими будуть теперішні масштаби переміщень осіб. 8 березня 2022 року адміністраторка закладу прийняла першу сім'ю в орендоване приміщення. Прикметно, що в роботу з облаштування прихистку для майбутніх переселенців включилися й мешканці місцевої громади. Ґрунтуючись на народних принципах колективної взаємодопомоги, а також використовуючи сучасні технології сповіщення населення, жителі містечка зуміли за короткий відтинок часу підготувати приміщення до приїзду перших переселенців: *«Чоловік просто колотив отут-от на подвір'ї піддони з сином. Ще приходив директор музичної школи – допомагав. <...> То ми сколотили піддони замість ліжок. Людям написали – люди попривозили якісь там матраси, ковдри, постіль. Я от пів будинку витягла...»* (ООО).

До матеріально-побутового облаштування шелтеру долучилися також волонтери з-за кордону (за допомогою збору коштів аматорського театру), коріння яких знаходиться в цьому населеному пункті. У такий спосіб, навіть попри перебування поза Україною, вихідці із цього населеного пункту не втрачають зв'язку з рідним краєм, що може розглядатися, зокрема, у контексті їхньої територіально-просторової ідентичності, що долає час та відстань. Також значну допомогу в облаштуванні шелтеру надали друзі-партнери оповідачки, які заснували власні фондові організації. Вони виділяли продукти, господарську хімію, просто кошти на потреби вимушених переселенців. Згодом до забезпечення потреб внутрішніх переселенців долу-

чилися благодійні фонди (уже згадуваний БФ «Рокада», ГО «Молодіжна організація «Стан»). «МО «Стан» об'єднав кілька шелтерів у спілку. Завдяки подібній співпраці з часом у прихистку з'явилося всяке побутове приладдя: мікрохвильова піч, пральна машина, мультиварка. Допомогу всім вимушеним мігрантам населеного пункту надавала також місцева Українська греко-католицька церква. У парафіяльному будинку УГКЦ, про який ішлося вище, щодня безплатно годували ВПО [8].

Ініціаторка й керівниця шелтеру, що, як ми вже згадували, сама у 2014 році пережила гіркий досвід переселенки, не дарма започаткувала цей прихисток. Вона створила той простір, якого свого часу бракувало їй [8]. Потрібно зазначити, що шелтер улаштований так, аби забезпечити загальний комфорт його мешканцям, зберігаючи приватність. Тут є три так звані сімейні кімнати, де живуть родинами. Також є одна спільна велика кімната, де люди можуть зустрічатися й ділитися своїм життєвим досвідом, разом споживати їжу та відпочивати. Інакше кажучи, у шелтері є місце як для колективного, так і для особистого простору, що дуже важливо з психологічних міркувань і чого не вистачає колективним центрам із розміщення вимушених мігрантів [8]. Приватний простір у таких прихистках набуває суттєвої ваги, адже в умовах перманентних психологічних потрясінь, спровокованих воєнним повсякденням, часом важливо побути наодинці із самим собою.

Водночас потрібно зауважити, що подібні прихистки з розміщення переселенців є тимчасовим (транзитним) житлом, де приїжджі, як правило, перебувають від кількох днів до пів року. А тому його важко розглядати як певний мікроріз домашнього простору вимушених мігрантів. Загалом за час широкомасштабної російської агресії проти України через цей шелтер уже пройшло 83 людини з різних регіонів України – Донецчина (м. Слов'янськ, Краматорськ), Луганщина (м. Рубіжне), Київщина, Сумщина тощо.

Постійно залишаються в шелтері вихідці з м. Слов'янська та Краматорська. Сьогодні там проживає вісім осіб, ще четверо мешкає в приватному будинку неподалік шелтеру на території містечка (ООО).

Отже, житлово-матеріальне становище вимушених переселенців на теренах Прикарпаття залишається складним та неоднозначним. Колективні центри комунальної форми власності з розміщення ВПО, попри їх фінансування та підтримку міжнародними організаціями-партнерами, як-от МОМ, не в змозі створити такі умови для цих осіб, де було б збережено їхнє право на особистий простір та можливість ним розпоряджатися. Звісно ж, такі пункти з прийому ВПО в нашій країні просто для цього не пристосовані й виконують інші важливі соціальні функції. Однак проблема криється не в цьому, а швидше в тому, що через неможливість на певний час надати людям достойний прихисток потерпають передусім люди з особливими потребами, а саме літнього віку, з обмеженими фізичними можливостями, особи, які мають психічні розлади та психологічні травми війни, матері з маленькими дітьми тощо. Тимчасовість і непевність свого перебування позбавляє можливості забезпечити чи відтворити бодай якісь елементи власного домашнього простору в умовах, коли до кінця невідомо, що буде з рідною домівкою. У дещо кращій ситуації із цього погляду перебувають мешканці так званих шелтерів – тимчасових прихистків, заснованих на кошти приватних осіб, релігійних чи громадських організацій, органів місцевої влади. У таких центрах із розміщення постраждалих від війни новоприбулі почувають себе більш безпечно й набагато комфортніше, наділені більшим особистим та родинним простором і, попри своє тимчасове перебування, здатні краще адаптуватися до нової для себе місцевості. Саме підтримка більш сталої психологічної рівноваги втікача від війни, що залежить значною мірою і від житлово-побутових умов існування, дає значно вищу кількість шансів пережити власну життєву драму.

Список респондентів

АМЧ – жін., народилася 20 червня 1938 року на Дніпропетровщині. Із квітня 2023 року проживає на території Івано-Франківщини. Записав О. Коломийчук 18.05.2022 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

Повторне інтерв'ю О. Коломийчука зі співрозмовницею АМЧ від 30.11.2022 р.

ІВГ – чол., народився 1989 року на Івано-Франківщині. Займає посаду заступника селищного голови з питань діяльності виконавчих органів влади місцевої громади. Записав О. Коломийчук 31.05.2023 р. у м. Києві.

НМД – жін., народилася 1987 року на Івано-Франківщині. Займає посаду начальника Служби у справах дітей місцевої селищної ради. Записав О. Коломийчук 01.06.2023 р. у м. Києві.

ММО – чол., народився 1971 року в смт Комишуваха-1 Северодонецького р-ну Луганської обл. Записав О. Коломийчук 20.05.2022 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

ОЮ – жін., народилася в 1945 році в с. Бабин Гоцанського р-ну Рівненської обл. Записав О. Коломийчук 20.05.2022 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

ООО – жін., народилася 1982 року в м. Ясинувата Ясинуватського р-ну Донецької обл. Із 2014 року проживає на Івано-Франківщині. Записав О. Коломийчук 26.05.2023 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

РВГ – жін., народилася в 1965 році. Із квітня 2023 року проживає на території Івано-Франківщини. Записав О. Коломийчук 18.05.2022 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

ТВ – жін., народилася 1952 року. Із квітня 2023 року проживає на території Івано-Франківщини. Записав О. Коломийчук 18.05.2022 р. у населеному пункті Л. Івано-Франківської обл.

Джерела та література

1. Близько 70 тисяч – діти. Скільки переселенців на Львівщині. URL : https://tvoemisto.tv/news/blyzko_70_tysyach_dity_skilky_pereselentsiv_na_lvivshchyni_145821.html (дата звернення: 21.06.2023).

2. Внутрішньо переміщені особи. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 15.06.2023).

3. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2016. 448 с.

4. Горбань М. Повертаються через сум за домом і безробіття: що ми знаємо про внутрішніх переселенців. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/iom-ukraine-interview-idp-pereselenci/32278342.html> (дата звернення: 21.06.2023).

5. Кечур Р. Українська ідентичність. Травма і мрія про трансформацію. URL : <https://ucu.edu.ua/news/ukrayinska-identychnist-travma-i-mriya-pro-transformatsiyu/> (дата звернення: 21.06.2023).

6. Козинець І., Шестак А. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (15). С. 258–261.

7. Кузьменко О. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн). Львів : Інститут народознавства НАН України, 2018. 728 с.

8. Кушніренко Н. Правила життя в шелтері MiCuLab: як переселенка Ольга Тут складає пазли перемоги. URL : <https://kurs.if.ua/article/pravyta-zhyttya-v-shelteri-miculab-yak-pereselenka-olga-tut-skladaye-pazly-peremogy/> (дата звернення: 22.06.2023).

9. Найбільший показник: скільки переселенців обрали Івано-Франківську громаду прихистком. URL : <https://firtka.if.ua/blog/view/naibilshii-pokaznik-skilki-pereselentsiv-obrali-ivano-frankivsku-gromadu-prikhistkom> (дата звернення: 21.06.2023).

10. Новікова О., Панькова О. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Проблеми економіки*. 2018. № 3 (37). С. 217–225.

11. Рендюк Т. Вимушена міграція в надзвичайних умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України. *Народна творчість та етнологія*. 2022. № 3. С. 5–14. DOI : <https://doi.org/10.15407/nte2022.03.005>.

12. У Лисці відбулося освячення парафіяльного будинку та відкриття осередку «Карітас Лисець». URL : <https://lsr.if.ua/novyny/u-lisici-vidbulosa-osvyachennya-parafiyalnogo-budinku-ta-vidkrittya-oseredku-karitas-lisec?fbclid=IwAR0X7AD8zOTcNTFBDvsuHGObUYszx1srjxX4CFe6K66Zlrf5CsohGbXTP9w> (дата звернення: 22.06.2023).

13. Hnatiuk T. Living Conditions of the Internally Displaced Persons in Ukraine. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 1 (39). С. 47–62. DOI : <https://doi.org/10.15407/dse2020.01.047>. URL : https://www.ojs.dse.org.ua/index.php/dse/issue/view/39_1_2020/39_1_2020/ (дата звернення: 22.06.2023).

14. IOM Regional Ukraine Response Situation Report, 27 April 2023. 11 pp. URL : https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/situation_reports/file/iom-regional-ukraine-response-external-sitrep-27042023.pdf (дата звернення: 15.06.2023).

15. Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 12 (16–23 January 2023). 13 c. URL : <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-12-16-23-january-2023> (дата звернення: 21.06.2023).

References

1. ANON. *About 70 Thousand Are Children. About How Many Resettlers There Are in Lviv Oblast* [online]. Available from: https://tvoemisto.tv/news/blyzko_70_tysyach_dity_skilky_pereselentsiv_na_lvivshchyni_145821.html [viewed 21 June 2023] [in Ukrainian].
2. ANON. *Internally Displaced Persons* [online]. Available from: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> [viewed 15 June 2023] [in Ukrainian].
3. NOVIKOVA, Olha, Oleksandr AMOSHA, Valentyna ANTONIUK et al. *Internally Displaced Persons: From Overcoming Obstacles to Success Strategies. A Monograph*. Kyiv, 2016, 448 pp. [in Ukrainian].
4. HORBAN, Mariia. *Returning due to Homesickness and Unemployment: What We Know about Internally Displaced Persons* [online]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/iom-ukraine-interview-idp-pereselenci/32278342.html> [viewed 21 June 2023] [in Ukrainian].
5. KECHUR, Roman. *Ukrainian Identity. Trauma and Dream of Transformation*. [online]. Available from: <https://ucu.edu.ua/news/ukrayinska-identychnist-travma-i-mriya-pro-transformatsiyu/> [viewed 21 June 2023] [in Ukrainian].
6. KOZYNETS, Iryna, Liliia SHESTAK. International Standards of Protection and Assistance to Internally Displaced Persons. *The Young Scientist*, 2014, no. 12 (15), pp. 258–261 [in Ukrainian].
7. KUZMENKO, Oksana. *Dramatic Human Existence in Ukrainian Folklore: Conceptual Forms of Expression (Period of WWI and WWII). A Monograph*. Lviv: Institute of Ethnology, NASU, 2018, 728 pp. [in Ukrainian].
8. KUSHNIRENKO, Nataliia. *Rules of Life at the MiCuLab Shelter: How the Resettler Olha Puts Together the Puzzles of Victory* [online]. Available from: <https://kurs.if.ua/article/pravyly-zhyttya-v-shelteri-miculab-yak-pereselenka-olga-tut-skladaye-pazly-peremogy/> [viewed 22 June 2023] [in Ukrainian].
9. ANON. *The Biggest Indicator: How Many Resettlers Chose the Ivano-Frankivsk Community as a Shelter* [online]. Available from: <https://firtka.if.ua/blog/view/naibilshii-pokaznik-skilki-pereselentsiv-obrali-ivano-frankivsku-gromadu-prikhystkom> [viewed 21 June 2023] [in Ukrainian].
10. NOVIKOVA, Olha, Oksana PANKOVA. Forced Migration of Internally Displaced Persons in Ukraine: Current Situation, Problems, Solutions. *Problems of Economy*, 2018, no. 3 (37), pp. 217–225 [in Ukrainian].
11. RENDIUK, Teofil. Forced Migration in the Extraordinary Conditions of the Russian-Ukrainian War and Its Negative Consequences for the Gene Pool of Ukraine. *Folk Art and Ethnology*, 2022, no 3 (395), pp. 5–14 [online] [in Ukrainian]. DOI : <https://doi.org/10.15407/nte2022.03.005>.
12. ANON. *The Consecration of the Parish House and the Opening of the «Caritas Lysets» Branch Took Place in Lysets*. [online]. Available from: <https://lsr.if.ua/novyny/u-lisci-vidbulosya-osvyachennya-parafiyalnogo-budinku-ta-vidkrittya-oseredku-karitas-lisec?fbclid=IwAR0X7AD8zOTcNTFBDbvsuHGObUYszx1srjxX4CFe6K66Zlrf5CsohGbXTP9w> [viewed 22 June 2023] [in Ukrainian].
13. HNATIUK, Tetiana. Living Conditions of Internally Displaced Persons in Ukraine. *Demography and Social Economy*, Kyiv, 2020, no. 1 (39), pp. 47–62 [online]. Available from: https://www.ojs.dse.org.ua/index.php/dse/issue/view/39_1_2020/39_1_2020/ [viewed 22 June 2023] [in English]. DOI : <https://doi.org/10.15407/dse2020.01.047>.
14. IOM Regional Ukraine Response: A Situation Report, 27 April 2023, 11 pp. [online]. Available from: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/situation_reports/file/iom-regional-ukraine-response-external-sitrep-27042023.pdf [viewed 15 June 2023] [in English].
15. Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey, Round 12 (16–23 January 2023), 13 pp. [online]. Available from: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-12-16-23-january-2023> [viewed 21 June 2023] [in English].

Надійшла / Received 26.06.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 12.09.2023